

ABORDĂRI METODOLOGICE PRIVIND EVALUAREA SITUAȚIEI ECONOMICO-SOCIALE A COPILOR AFLAȚI ÎN DIFICULTATE

CZU: [338+316.346.32-053.2]:303.4

Mihail CIOBANU

*Școala Doctorală Științe Economice, Consorțitul Academic Universitar,
Universitatea de Stat din Moldova*

METHODOLOGICAL APPROACHES REGARDING THE EVALUATION OF THE ECONOMIC AND SOCIAL SITUATION OF CHILDREN IN DIFFICULTY

This article aims to make a review of current methodological approaches that are used in the evaluation of the economic and social situation of children in difficulty after establishing some theoretical-conceptual considerations on the term "child in difficulty" and other terms associated with it. In the paper are analyzed such approaches as: quantitative and qualitative; transversal and longitudinal; participatory; observational; graphical; imaginative and others.

Keywords: *child in difficulty, economic, evaluation, methodology, social.*

Termenul „copil” prezintă o suită de semnificații de ordin biologic, juridic, social. Din punct de vedere biologic, copilul e o persoană umană aflată sub vârsta pubertății. Juridic, copilul e o persoană fizică ce nu a împlinit vârsta majoratului sau altă limită de vârstă, ce variază în funcție de cadrul legal (în acest caz, un termen mai exact este: „minor”). O definiție socială a copilului presupune persoana care nu a trecut încă un ritual de pasaj spre maturitate. În acest articol, se va lua în considerație definiția cea mai utilizată în cadrul științelor sociale și economice – *cea juridică a copilului*.

Un subgrup al termenului „copil” este cel numit „copil aflat în dificultate”. Din cauza varietății condițiilor sociale, economice, fizico-geografice, climaterice sau de alt ordin care pot determina situația de dificultate pentru copil, nu există o definiție unică, pe larg acceptată a termenului „copil aflat în dificultate” sau a altor termeni analogi, cum ar fi „copil vulnerabil”, „copil în nevoie”, care sunt mai vagi și pot include și alte subcategorii, precum copiii cu dizabilități, copiii familiilor sărace.

Legislația Republicii Moldova definește termenul „copil aflat în situație de risc” enumerând o serie de situații [1]: copilul supus violenței; copilul neglijat; cel care practică vagabondajul, cerșitul, prostituția; care este lipsit de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute; cel ai cărui părinți au decedat; care trăiește în stradă, a fugit sau a fost alungat de acasă; copilul ai cărui părinți refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului; cel abandonat de părinți; copilul în privința unuia dintre părinții căruia este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă); copilul care e victimă a infracțiunilor, dacă se află într-una sau mai multe situații indicate anterior (această ultimă condiție fiind adăugată recent). Termenul „copil aflat în dificultate” ar reprezenta un termen-umbrelă care să cuprindă „copilul

aflat în situație de risc” împreună cu noțiunea de „copil separat de părinți”, care conform legislației moldovenești este cel „lipsit efectiv de grija părinților/unicului părinte în situații determinate de aflarea motivată a acestora în altă localitate din țară sau de peste hotare pentru o perioadă mai mare de 2 luni consecutive [sau] copil[ul] luat de la părinți din cauza unui pericol iminent pentru viața sau sănătatea acestuia; copil[ul] căruia i s-a stabilit statut de copil rămas temporar fără ocrotire părintească sau de copil rămas fără ocrotire părintească” [1].

În continuare, ne vom limita doar la situația economico-socială a copiilor aflați în dificultate. Situația economico-socială sau statutul socioeconomic al unei persoane reprezintă totalitatea experienței activităților sale, precum și poziția socială și economică în raport cu alte persoane. În cazul copiilor, situația lor economico-socială depinde de starea lor de sănătate fizică și psihică, caracteristicile mediului în care viețuiesc, relațiile cu adulții semnificativi din viața lor (părinții, bunicii, alte rude, tutorii, curatorii), dar și cu alte persoane din mediul de viață.

Pentru a evalua situația economico-socială a copiilor aflați în dificultate, este necesară aplicarea unei metodologii. Metodologia reprezintă un sistem de principii și metode direcționate spre realizarea unei cercetări, iar abordarea metodologică presupune punctul de vedere, optica, direcția prin intermediul căreia se consideră obiectul cercetării (în cazul nostru – *copiii aflați în dificultate*).

Așadar, vor fi examinate doar abordări metodologice care sunt sau pot fi utilizate la evaluarea situației economico-sociale a copiilor aflați în dificultate.

În raport cu durata studiilor de cercetare, se pot deosebi studii transversale (bazate pe observații într-un singur moment al cercetării) și studii longitudinale (realizate într-un interval de timp). În funcție de forma de colectare și analiză a datelor, cercetarea poate fi cantitativă sau calitativă. Cercetarea cantitativă se ocupă de cifre și statistici, în timp ce cercetarea calitativă se ocupă de cuvinte și semnificații. Metodele cantitative permit testarea unei ipoteze prin colectarea și analiza sistematică a datelor, în timp ce metodele calitative permit explorarea ideilor și a experiențelor în profunzime.

Deja de mult timp în studierea copiilor este utilizată cercetarea longitudinală cantitativă (ca exemple ar servi: *Birth Cohort Studies* (Marea Britanie), *Birth to Twenty* (Republica Africa de Sud), *Gansu Survey of Children and Families* (China), studiul cu două cohorte asupra sărăciei în copilărie, *Young Lives* (Etiopia, India, Peru, Vietnam), în timp ce utilizarea cercetării longitudinale calitative este în stare incipientă, care e folosită, în mare parte, în țări cu venituri înalte, precum Marea Britanie, și mai rar în statele cu venituri mici și medii [1, p.3-4]. Ca exemple ale acestora din urmă pot servi: *Inventing Adulthoods* – studiu prospectiv planificat al tranzițiilor la vârsta adultă în Marea Britanie; *Young Lives* – investigație cu metode mixte a sărăciei în copilărie în patru contexte ale țărilor în curs de dezvoltare; cercetările sociologului Samantha Punch asupra unui grup de copii bolivieni care utilizează o abordare etnografică.

Gina Crivello deosebește cinci abordări în cercetările longitudinale calitative privind copiii: revizuirile periodice ale aceluiași eșantion/comunități la intervale regulate sau neregulate; repetarea unui studiu „clasic” în aceeași comunitate după ce a trecut un interval îndelungat, posibil cu noi cercetători care nu sunt implicați în studiul original;

abordări cu metode mixte în care elementele longitudinale calitative sunt împletite cu un studiu cantitativ; cercetări etnografice în care există un angajament continuu pe termen lung cu o comunitate și cercetarea de evaluare și urmărire [1, p. 5].

Cercetările longitudinale calitative pot fi utilizate în tratarea unor așa aspect, precum: tranzițiile, construcția identității, reziliența, viața de familie, studiul proceselor specifice (de ex., dinamica sărăciei copiilor); carierele anumitor categorii sau grupuri de copii (de ex., copiii străzii, gospodăriile conduse de copii); impactul programelor de dezvoltare asupra copiilor; tendințele.

Caracterul mobil al vieții zilnice a copiilor a motivat utilizarea unor așa metode, cum sunt „interviurile mobile” – „tehnicile de colectare a datelor prin care cercetătorii se deplasează alături de participanți la cercetare”, conform definiției lui Kusenbach [2; 3, p. 2, 15]. Avantajele unei astfel de metode față de interviurile tradiționale este sensibilitatea față de locul cercetării, precum și dinamicitatea care permit a explora narațiunile participanților „pe loc”, în timp ce se poate observa direct modul în care participantul captează și interpretează experiențele multisenzuale și multistratificate ale locului. Alte avantaje ale acestei metode – reducerea influenței din partea autorității adulților asupra copiilor și interacționarea într-o manieră mai naturală a copiilor.

În cazul copiilor „recent migrați”, pentru cercetarea problemelor acestora, se utilizează abordări observaționale care presupun că cercetătorul petrece un timp considerabil cu copiii dați, pentru a construi relații și a stabili mai întâi încrederea înainte de a fi acceptat de aceștia și de a deveni sensibil la complexitățile experiențelor cotidiene ale copiilor. Interviurile de grup și individuale sunt utilizate în mod extensiv în cazul acestui grup specific de copii. Pentru a acorda mai mult control asupra informației oferite, poate fi utilizată autoraportarea prin intermediul chestionarelor, comentariilor ale copiilor recent migrați, jurnalele lor, viniete etc. Totuși, această metodă are un dezavantaj știind că cercetătorul este „publicul-țintă”, copilul poate oferi răspunsuri social dezirabile.

Utilizarea instrumentelor vizuale prin cartografiere, metode grafice, diagrame ale poveștilor de viață, păpuși, jucării, Lego, imagini sau videoclipuri ca indicații pot facilita interacțiunea cu copiii migrați, care au, de regulă, cunoștințe lingvistice reduse. În cazul copiilor care au suferit traume (care solicită azil, copiii abuzați), se pot folosi metode creative, cum ar fi desenul, pictura, fotografiile, videoclipuri, filme, dramă, jocul de rol. Astfel de metode se bazează pe imaginația copiilor, pentru a dezvolta povești creative orale sau scrise, spre deosebire de a vorbi despre evenimente reale sau relatări factuale din trecut.

Pentru a afla opiniile copiilor refugiați, imigrați, sunt utilizate metode de cercetare centrate pe copil, cum ar fi proiectele de fotografie autodirecționate. Fotografiile, albumele și materialele de artă obținute în urma unui proiect de fotografie autodirecționat sunt un instrument util pentru a avea acces la descrieri detaliate ale experiențelor de migrație și de viață ale copiilor [4].

În tratarea problemelor copiilor străzii, se pot folosi cercetările participative, care implică mai degrabă cercetarea cu oamenii decât extragerea de date de la aceștia și tratarea lor nu ca obiecte, ci ca agenți activi în propriile lor vieți. În practică, nivelurile

de participare variază foarte mult și la un nivel mai profund acestea foarte rar se realizează.

O abordare longitudinală asupra copiilor unui anumit spațiu geografic este munca de teren arhivistică și angajată cu materialul istoric ca metodă de cercetare. Totuși, disponibilitatea surselor de informare, caracterul fragmentar al datelor istorice, potențiala lipsă a vocii copilului sunt provocări în utilizarea acestei abordări metodologice.

Copiii cu dizabilități din Sudul Global reprezintă cei mai săraci și excluși dintre copiii din întreaga lume. Un mix de metodologii (observarea participanților; interviuri cu povestea vieții; discuții în focus-grupuri; jurnale solicitate; fotografie dirijată de participanți; video participativ) se pot folosi în abordarea copiilor cu dizabilități, deoarece combinația mai multor metode are potențialul de a depăși relațiile de putere inegale, care constituie relația dintre adulți și copii și ajută la dezlegarea complexității vieții cotidiene a copiilor care trăiesc în situații de sărăcie. Din punct de vedere metodologic, studiile asupra copiilor au cunoscut o schimbare de paradigmă – de la luarea în considerare a lor ca obiecte de cercetare la implicarea lor activă în modelarea procesului de cercetare. Metode comune de cercetare includ interviuri semistructurate, discuții în focus-grup și observații, care sunt folosite pentru a obține informații despre viața de zi cu zi a tinerilor și pentru a înțelege comportamentul și practicile lor [5]. Așa metode răspund la criticile metodologiilor cantitative, utilizate tradițional în cercetarea de tranziție a tinereții, caracterizată de interacțiunea limitată dintre cercetător și participanți și concentrarea pe „obiectivitate”. Folosirea de metode participative permite abordarea relațiilor de putere inegale și înțelegerea în detaliu a complexului proceselor sociale care influențează viața copiilor într-o varietate de axe ale diferențelor, inclusiv cele privitoare la dizabilitate, sex, vârstă, etnie, religie și stare socio-economică.

O altă metodă de cercetare a situației economico-sociale a copiilor este metoda autoetnografică prin intermediul căreia cercetătorul se folosește de autoreflexie și scriere pentru a explora experiența anecdotică și personală și a conecta această poveste autobiografică la semnificații și înțelegeri culturale, politice și sociale mai largi. Însă fiabilitatea, verificabilitatea și reproductibilitatea acestei metode sunt frecvent puse la îndoială.

Deoarece gradul de participare a copiilor în cercetare poate varia, au fost realizate tentative de a clasifica nivelul lor de participare. Sociologul Roger A. Hart a creat o scară a participării copiilor în cercetare [6]. Scara dată are 8 trepte, primele 3 dintre care prezintă forme de neparticipare (manipulare; decor; tokenism (efort simbolic)), iar următoarele 5 – grade de participare a copiilor la cercetare: atribuire, dar și informare; consultare și informare; decizii inițiate de adulți împreună cu copiii; decizii inițiate și conduse de copii; decizii inițiate de copii și împărțite cu adulții.

De-a lungul a mai mult de un secol, copiii au fost poziționați în mod diferit, ca obiecte, subiecți și participanți la cercetare – și ceva mai recent, ca purtători ai drepturilor omului și actori ai procesului de cercetare. Modificarea poziției copiilor în societate cere și o adaptare a metodologiilor de cercetare. O abordare a cercetării care este bazată pe drepturi dă dreptul copiilor participanți să solicite sau să se aștepte

la anumite forme de tratament. Metode adecvate vârstei copilului, sensibile la contextul cultural, lingvistic și social și robuste, și riguroase sunt esențiale pentru cercetarea bazată pe drepturi. Deși o astfel de abordare nu oferă răspunsuri la toate situațiile dezordonate din lumea reală cu care se confruntă cercetătorii, totuși ea oferă principii pe care cercetătorii se pot baza pentru a rezolva dilemele din lumea reală. Convenția cu privire la Drepturile Copilului [7] stabilește astfel de principii în cercetarea bazate pe drepturi, precum: utilizarea celor mai performante standarde științifice; recrutarea și supravegherea atentă a cercetătorilor; integralitatea opiniilor și perspectivelor copiilor în cadrul cercetării; utilizarea unor metode adecvate exprimării libere a opiniilor și perspectivelor copiilor; nepermisiunea exploatării și vătămării copiilor participanți la cercetare.

Pentru a prioritiza, compara și puncta problemele și fenomenele sociale care au legătură cu viața copiilor, se pot utiliza matricele, clasarea, notarea, cartografierea.

Efectuarea de cercetări *in situ* cu copiii îi poate pune mai aproape de experiențele discutate decât interviurile realizate într-un cadru de interviu mai convențional. Termenul de „tururi conduse de copii” descrie interviurile mobile efectuate de un copil sau un grup de copii. Copilul duce un cercetător printr-un spațiu pentru a descrie experiențele care se întâmplă în acel spațiu, sau pentru a adnota aspecte ale spațiului care înseamnă ceva pentru copil. Aceste interviuri mobile sau tururi conduse de copii pot fi deosebit de utile pentru a înțelege geografia copiilor și modul în care aceștia accesează și locuiesc în mediul lor. Interviurile mobile sunt, de asemenea, folosite pentru a înțelege rolurile copiilor și tinerilor în treburile casnice sau în munca ce contribuie la economia gospodăriei. Aceste metode cer, de regulă, îndepărtarea copiilor de grupuri în care sunt prezenți alți adulți cunoscuți, ceea ce necesită acorduri specifice, planificare și pază în siguranță.

După cum se poate observa, există o diversitate mare de abordări metodologice în tratarea diferitelor aspecte ale situației social-economice a unor numeroase grupuri de copii aflați în dificultate.

Concluzii. Analiza abordărilor metodologice privind evaluarea situației economico-sociale a copiilor aflați în dificultate a arătat existența unei mari diversități a acestora. După durata studiilor de cercetare, se deosebesc cercetări transversale sau longitudinale, iar după forma de colectare și analiză a datelor ele pot fi cantitative sau calitative. Metodele de cercetare se pot distinge și după gradul de participare a copiilor în cadrul cercetării. În funcție de situația de dificultate a copilului, există metode de cercetare specifice: pentru copiii refugiați, imigrați – abordări observaționale; instrumente vizuale prin cartografiere, metode grafice, diagrame; pentru copiii cu dizabilități – un mix de metodologii (observarea participanților; interviuri cu povestea vieții; discuții în focus-grupuri; jurnale solicitate; fotografie dirijată de participanți; video participativ); pentru copiii străzii – cercetări longitudinale calitative; cercetări participative etc. Totodată, aspecte ale situației economico-sociale a copiilor aflați în dificultate necesită metode de cercetare specifice. Astfel, pentru studierea modului de viață și accesarea mediului de către copii ar fi mai utile interviurile mobile și tururile

conduse de copii, pentru tratarea copiilor, ca subiecți, nu ca obiecte de cercetare ce folosesc cercetările bazate pe drepturi, iar pentru analiza traumelor copiilor, ar fi mai potrivite instrumentele vizuale și cele imaginative.

Referințe:

1. CRIVELLO, G. Qualitative Longitudinal Research with Children and Young People. In: SKELTON, T., EVANS, R., HOLT, L. (eds.) *Methodological Approaches. Geographies of Children and Young People*. Vol. 2. Springer, Singapore, 2017.
2. KUSENBACH, M. Mobile methods. In: DELAMONT, S. (ed.), *Handbook of qualitative research in education*. Massachusetts: Edwar Elgar Publishing, 2012, pp. 252-264.
3. PONTO, H. Ethical Complexities of Mobile Interviews with Young People. In: SKELTON, T., EVANS, R., HOLT, L. (eds.) *Methodological Approaches. Geographies of Children and Young People*. Vol. 2. Springer, Singapore, 2017.
4. KOHLI, R. *Social work with unaccompanied asylum-seeking children*. Hampshire/New York: Palgrave Macmillian, 2006.
5. CIESLIK, M., & SIMPSON, D. *Key concepts in youth studies*. London: Sage, 2013.
6. HART, R. A. *Children's Participation: From tokenism to citizenship*. Innocenti Essay no. 4. Florence: International Child Development Centre, 1992
7. *Assembly, U. G. Convention on the Rights of the Child*. United Nations, Treaty Series, 1577(3), 1989, pp. 1-23.

Resurse Web:

1. Legea Parlamentului RM nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. Publicată: 02.08.2013 în MO, nr. 167-172, art.534. Data intrării în vigoare: 01.01.2014. Ultima modificare: LP112 din 09.07.20, MO205-211/14.08.20, art. 454; în vigoare 14.08.20 [citat 30.05.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106289&lang=ro